

Predplata u Šibeniku:
Pojedini broj stoji 4 para.
Na knjigu 6 para.
Predplata van Šibenika:
na godinu 8 Kr.,
na pol godine 4 Kr.

Vlastnik,

Izdavatelj i odgovorni urednik:

VLADIMIR KULIĆ.

HRVATSKA RIEČ

IZLAZI SRIEDOM I SUBOTOM.

Parobrodarsko pitanje.

Nova nam pogibelj prieti. Nije dosta, što je Dalmacija izgubila svoju trgovačku mornaricu duge i male plovitbe na jedra, nije dosta, što se od tog gubitka nije oporavila, hoće se još da izgubi i ovo malo domaće obalne plovitbe što ima. O dugoj dalmatinskoj plovitbi nije vredno ni govoriti. Jer, dok je Dalmacija prije imala svoje „Pelješko“, „dubrovačko“ družtvo, te bezbroj katarskih, hrvatskih i drugih brodova duge plovitbe, nije ona danas zastupana na dugoj plovitbi, nego jedino po „dubrovačkom plovitvenom družtvu“. Ako i lošnjani imaju preko 28 parobroda duge plovitbe, to već nije domaće družtvo, jer je u njem zastupan tudi kapital, ponajviše njemački. Dakle naše domaće parobrodarske plovitbe, koja bi utjecala na međunarodno kretanje trgovine i ljudi, ako se izuzme dubrovačku, nemamo.

Ostaje nam sama plovitba užduž naše obale, ali i tu slabo prolazimo. Ovu obalnu plovitbu preuzeli su „Rismondo“, „Negri“, „Topić“, „Zaratina“, dakle osim Topića sve samo nehrvatska družtva, u kojima je sve, što je naše narodno, zapušteno, premda u svim tim družtvima ima dobar dio hrvatskog novca. K ovima dolaze „Lloyd“ i „Ung. Croata“, dva velika međusobna takmica — jedan predstavnik Rieke, drugi Trsta, ili bolje Ugarije i Austrije. Ova oba družtva otežavaju već samim svojim obstankom svaki napredak svim dalmatinskim družtvima. Svaki njihov napredak je spričećen, jer dok se drže lokalnog svog područja, prilično uspijevaju, ali čim se pruže do Trsta ili Rieke, već im ide težko, već čute ubitačnost utakmice i svoju slabost.

Ova okolnost nenapredovanja, neuspjevanja, odnosno i nazadla, sili naše domaće parobrodare na udruženje. Oni misle naime, da će udruženjem bolje uspijevati.

Hrvatski grad Šibenik ne pita zaštite ni pomoći od Mletčana

Mi ne ćemo pratiti duždevu putovanje u Split, na Korčulu, na Lastovo, jer su sa ta mjesta izvan granica Šibenika i njegove stare hrvatske županije, nego ćemo izvesti iz ovoga izvješča one razborite deduceje, koje su u oprieci s nim, što su pisali naši domaći povjesničari Fenzi i Galvani, a potvrđuju naslov ovoga poglavlja.

Iz izvješća izpada jasno, da Petar II. Orseolo nije niti zavirio u Šibenik i da je iz Vrgade ravno odplovio u Trogir. Nije dakle smio dotaknuti se primorja i otoka Šibenika, premda su mu bili na putu, nego je sa svojim brodovljem zajedno daleko, da im se ukloni.

Da je grad Šibenik, kao što su drugi primorski dalmatinski gradovi, postao bio svoje zastupnike, da pitaju zaštitu

ima više godina da parobrodari nastoje oko toga. Oni su već toliko uspjeli, da su sklonili ministarstvo, neka im digne s puta utakmicu „Lloyda“, a stvorili bi putem vlade, starijih „Lloydovih“ parobroda i sa svojima novo dioničko družtvo „Dalmatia“. Ovo družtvo imalo bi da uđovolji potreban parobrodara i zemlje.

Mi mislimo, da na ovaj način novo družtvo ne može uspijevati, ili ako bi uspijevalo, ne bi zemlji donjelo nikakve koristi.

Ovo ćemo razjasniti. Od parobrodarskog družtva zahtjeva se danas, da su mu parobrodi brzi i udobni, a onda da može uđovoljiti svim potrebama trgovine i zemlje, gdje radi. Ne izpuni li te uvjete, stvorit će se druga družtva, nove utakmice itd.

Svi znamo, da stariji Lloydovi parobrodi nisu brzi, svi znamo, da parobrodi domaćih družtava, osim njekih Rismondovih, nisu više skoro ni za porabu. Kad dakle današnji parobrodari ovim materijalom misle, da bi uđovoljili potrebama današnjeg trgovine i zemlje, onda se oni varaju. Svaki trgovac i svaki putnik volio bi upotrebiti „Ungaro-Croatu“. Novo družtvo bi samo životarilo od subvencije. Ovakvo bi bilo, dok bi družtvo bilo u rukama današnjih parobrodara.

Dok s novim družtvom stojimo dakle slabo u pogledu trgovine i saobraćaja, još gore prolazimo, ako pogledamo narodnu ekonomičnu stranu toga poduzeća.

Parobrodari naime misle pretvoriti današnji svoj materijal u dionice. Te dionice bi bile mnogo veće od prave vrednosti današnjeg slabog materijala. To bi parobrodarima donjelo časovite koristi, ali bi zemlji bilo od velike narodne štete. Ako bi domaći te dionice prekupili, platili bi za stvar male vrednosti veliki iznos. Ako ih ne bi htjeli kupiti, što bi se dogodilo i za čim se ide, većina dionica bi ostala u rukama današnjih parobrodara,

koji bi morali sa svojim slabim materijalom uđovoljiti svim obvezama, uzprkos novih družtava i konkurenциje, koja bi ih skršila. Dionice bi na taj način pale i došle bi u ruke njemačkog „Kreditu“, koji je zvan da novčano financira novo družtvo. Drugim rječima Niemci bi na lak način postali gospodari našeg mora i našeg parobrodarstva. U tu svrhu njima ne bi bilo puno stalo potrošiti iz početka koji milijun, da družtvo preuređe novim i brzim materijalom. Gosподstvo na Jadranskoj mori bi bilo njihovo, a uloženi novac lako bi oni s vremenom ukamtili.

Eto, za tim se ide, a ako to naši ljudi, naši zastupnici ne vide i ne ulazu sve sile da spriječe, onda nisu zasluzili da budu predstavnici naroda.

Nami prieti velika pogibelj. Ovu pogibelj treba ukloniti od naše zemlje. Najlaski i najuspješniji način bio bi, po našem miñnjenju, onaj, što ga je tako dugo zagovarao D. V. Mihaljević. Neka se sve občine, pojedinci, korporacije i sabor podignu i neka uzrade da parobrodarenje na Jadranu ostane ili dodje u hrvatske ruke, neka finansiranje novog družtva preuzmu naši domaći hrvatski i slovenski zavodi.

Tim bi spasili i novo družtvo i naše more.

Oprimos! Prieti nam Drang!

Ukor radi glagolice.

Redo-državni dalmatinski smatrali su svojom svetom dužnošću sudjelovati pokretu za uzpostavu glagolice u svim hrvatskim zemljama. Glagolica je danas pitanje najznamenitije: vodi se borba žestoka. S jedne strane njeni neprijatelji ulažu sve sile da joj i spomena nestane, s druge celi hrvatski narod junaka opire tom bogumrzkom nastojanju, suprotstavljajući sili drevno pravo, političkoj lukavosti povjest.

i pomoći od Mletčanu, nema sumnje, da bi duž Orseola bio radostno primio to poslanstvo i došao da izbavi Šibenčane od nasilja Hrvata i od podanija hrvatskog kralja, a kad to učinio nije, treba razborito zaključiti, da niti su ga Šibenčani pitali za pomoći, niti su ga željeli vidjeti u svojoj sredini.

Nego izvješće Ivana Djakona upućuje nas još i na drugu jako važnu činjenicu za povijest grada Šibenika i podjednog mu područja.

Mi smo vidjeli u prošlim poglavljima, koliko su bili izraziti neprijateljski odnosi između primorskih Hrvata; osobito Šibenčani zadavali Mletčanima težkih jada na moru.

Zašto, pitamo, duž Orseol sada opoziv slavom, videći, kako ga pomažu拜antinski, latinski gradovi i hrvatski odmetnici, na dolazi u Šibenik sa jakim svojim brodovljem, da osveti stare krivnje, da osvoji i uništi gnezdo jumska na moru,

Pisma i predplate šalju se uredništvu. — Nefrankirana se pisma ne primaju. Rukopisi se ne vraćaju. — Oglaši se tiskaju po 20 para, prihvaćena, zahvale, itd. po 40 para redak ili po pogodbi.

Tiskarnica
Ivan Staglinat
Trg Sv. Ivana.

Merry de Val našao se u groznoj neprilici. Sad mu se položaj razbijstvo. Nije dakle tu samo nekoliko usijanih glava za glagolicu, već celi hrvatski narod i svećenstvo. Spomenica provincijala rada istinitog sadržaja, umjerene forme, izgledne odanosti prama sv. stolici, morala mu je dati dovoljan dokaz o iskrenosti našoj i čistoći naših namjera: dočim on se nabreco, te ne znamo pod čijim pritiskom, ugrožen, šalje na uzdarje provincialima nepravedan i zagrijljiv ukor. Ukor je tako stisliziran, da pokazuje slabo poznavanje — kako je opazio i „Hrvatstvo“ — naših odnosa, pak i povijesti glagolice i današnjeg znamenitog pokreta u prilog glagolice.

Mi napetošću očekujemo rješenje, koje će dati Rim nakon što je saslušao naše biskupe. Ne znamo kakvo će to biti, ali možemo i moramo odmah izjaviti, da se ne cemo zadovoljiti sitnicama. Uvjereni smo, da je narod naš uživao svogu miljeniku glagolicu, znamo takodje, da su joj o glavi radili moći, ali nepozvani neprijatelji, i da im je uspijelo na mnogo mjestu nju ukinuti, tako, da ono, što imamo, nisu nego rutine negdašnje glagolice. Ovu nepravednost našenu narodu našemu nadamo se, da će crkva izpraviti.

Pronose se sada glasovi, da Papa nije znao za pismo svoga tajnika, koji se neoprezno i nerazborito zaletio. Veselimo se ovoj vesti, te nadu gojimo, da će se nezashuzni ukor povući, u kom je sila netačnosti, da ne rečemo lažnih navoda i tvrdnja. Nu o tom će biti govora.

Medutim upozorujemo naš mili narod, da se ne da kojekakvim obmanam, i neka ne smalaska u borbi. Pobjeda je onoga, koji utraje u borbi.

mj.

Pokrajinski poljodjelski zavod.

Prije izradbe načrta osnove nadzora Zotti-a obstojaо je kod nas poljodjelski zavod u Gružu. Ovaj zavod, moramo priznati, bio je osnovan na zdravu temelju i bio bi da i očekivani uspjeh, da se pok. Gondola nije u njj pratio, te sve i svakoga svojoj barunskoj časti podvrgao. Tako je radi njega ostavio zavod g. Petar L. Biankini, koji mu je bio prvi upravitelj, a malo po malo ostavlje ga i svih ostalih učitelji, te je u zadnje zavod bio ostao na samome ravnatelju g. S. Bilić u vrtlaru A. Kamelu.

Naša vlada i zemaljski odbor lepo se napokon dogovorile i g. 1901. zatvorile i ovaj jedini gospodarski zavod u

pokrajini, prem je obstoja zaključak sa bora, da se ovaj zavod ne smije zatvoriti, dok se ne otvori onaj u Splitu.

G. Bulića poslaše u Split kao put učitelja, a vrtlara Kamela u Knin, a malo kašnje ga odpuštiše bez novčića mirovine ili nagrade, jer da ne poznaje njemački.

Kad je domaća štampa ustala, da prosyeđuje protiv ovakova postupka i kad se je tražilo, da se ugled zavoda u Gružu podigne i imenuje potrebiti broj nastavnika, tada su naši "otci domovine" govorili, da će sve to učiniti i svemu tome doskočiti, kad se do godine otvori zavod u Splitu i podružnica u Kninu.

Taj blaženi "do godine" dolazi i prolazi, ima evo pet godina, a zavod se još ne otvara. Koji su tome uzroci? — Nadzornik Zotti u svojoj osnovi pri poglavljiju "Poučka" opravdano veli: "Može se nedvojbeno uztvrditi, da je poljedelstvo onakovo, kakovi su oni, koji se poljedelstvom bave, kakovo je naime njihovo znanje i njihov uzgoj." Pak dalje: "Može se dakle sa stalnošću reći, da je zdrava pouka najpriču temelj poljedelstva, duša gospodarske uprave, ravnateljica proizvodnje i uspešno sredstvo, kojim se još djelomično može nadopuniti pomjankanje drugih glavnica."

Da se ovo postigne, g. Zotti predlaže u prvom redu podigneće poljedelstvenog zavoda u Splitu i odmah zatvor onoga u Gružu, jer da je osnovan po onoj: "bolje išta nego ništa".

Predlog Zotta bio je ovažen; ono "išta" nam se oduzeo, a "ništa" nam se dalo. — Koji su dakle uzroci, da se zavod u Splitu, premda sagradjen, ne otvara?

Bez okolišenja reći ćemo istinu.

Kad se je pretresala osnova nadzora, Zotti-a, kô što je dobro opazio "Gospodarski Poučnik" u svom 17. broju god. 1896., dakle 9 godina nazad, tu nisu sudjelovali ni zanimanici, ni zemlja. — Osnova se je sastavila tako ovako, samo da nam se zamažu oči liepim riećima nadzor. Zotta.

Kao što je naravno, u osnovu je moralno ući i poglavljajući o poljedelskom zavodu. Pročitamo li isto, mora da se zadivimo, kako bi zavod morao biti uređen, i zbilja zgrada se je u tu svrhu i sagradila.

Nego, ono što je glavno i što gosp. Zotti nije mogao znati, nadošlo je zatim imanje i posjed na Vrani. Stale su se natezati Žice i razilaziti razna mnjenja. Jedni su, da se pren sagradjen zavod u Splitu napusti, a sagradi drugi na Vrani, dok drugi su da ostane u Splitu i da se u njemu drže tečaji iz raznih gospodarskih nanka, jer kad bi se otvorio zavod za redovitu pouku djaka, da bi se dalmatinski mladići pogospodili i da bi lako mogla nastati graja, zašto se ne progno Schneideri, Stechi, Baueri, Schöpfl-Spanui, Frizi-Prizi Schaussi-Katschmiederi i toliki drugi, a da se ustupi mjesto domaćim sinovima.

Mi ne vjerujemo, što nam vele, da se zavod ne otvara s toga, što još nema dobrili sile za pouku, a to s razloga, što i danas u zemlji ima sile, koje se zaisto mogu takmiti svojim gospodarskim znanjem sa gore spomenutom švabskom kolonijom, te kad su oni vredni, da budu upravitelji i nadri-direktori, mogli bi zaisto i naši sinovi, koji su usilovani da idu u službe protivne njihovu zvanju, obnašati barem mješta učitelja.

Mi smo uvjereni, da se zavod u Splitu ne će otvoriti, a da se i otvori, ne će biti udešen onako, kako ga je u početku zamislio nadzor. Zotti, a to i s razloga, što je nadzor. Zotti postigao VI. razred. To je sada njemu dosta.

Kad bi se samo i promislilo u kojoj drugoj pokrajini postupati ovako i ovako bagatelizirati životne narodne interese, planula bi doista ciela zemlja, dok mi naprotiv puštamo, da nam tukorase na glavi Zotti, Golf, Osse i comp. bez i najmanjeg protesta u ime zemlje. Žalostno!

se punomoćnici sa već spremljenom prtljagom raziči spadaju eto danas u svjet fantazije. Mir je virtualno sklopjen i nema više razloga nikakvom nagadjanju nit bojazni.

Zadovoljstvo u svetu, a najskoli u Rusiji je veliko, i to je zadovoljstvo iskreno. U Japanu je nezadovoljstvo ogromno, ali je neiskreno. Glasovi negodavanja i ogorčenja proti Komuri su izhitreni; Komura može mirno spavati s uha na uho, ništa mu se neće dogoditi. Razumljivo je, da narodni japski ponos mora trpjeti i groziti se, ali kad se drugčije nije moglo izkoliti, janci će se u brzo smiriti i klicati opet veselo: Banzai!

U posljednju našim brzjavama priobčili smo ćega su se Japanci odrekli. Danas nadavamo u čemu su Rusi popustili:

Rusija se održe najamne pogodbe polutoka Liaotung; ona će izprazniti Mandžuriju i povratiti. Kini sve ruske povlastice nad tom zemljom; priznat će slobodan prilaz k svojim obala, predat će kinezko-iztočnu željeznicu na jugu Harbina Japunu, (glavna linija k Vladivostoku ostaje u ruskim rukama); priznat će japanski protektorat nad Korejom; predat će Japantu pravo ribarenja u vodama sibirskih obala na sjeveru Vladivostoka do Behringova tjesna. U pitanju Sahalina poprimalj je kompromis razdiobe: sjeverni dio Rusiji, južni Japunu.

Novinstvo sada ne zna drugo iztici, nego da je Rusija izvojštala diplomatsku, a Japan moralnu pobjedu, a mi nasuprot mislimo, da su pobedile težke okolnosti, u kojima se jedno i drugo carstvo našale, a o kojima smo progovorili u posljednjem broju.

Hoće li ostati sve na onome, kako je zaključeno, a podpisano u Rooseveltovoj willi? Sumnjamo u velike. Sad tek dovršeni rusko-japanski rat nije nego preljud velike krvave tragedije, koja će se jednom odigrati na skrajnjem Izkoku. Dis.

DOMAĆE VIESTI.

Za družbu sv. Ćirila i Metoda. Kad da neki u Šibeniku i ne znaju da obstoji ta sveta ustanova, pa neće, ne mare da ju pomožu. Mi smo u posebnom članku našeg lista rekli svoju, vrue preporučujući, da se tu ustanovu svaki pravi hrvat i hrvatica dužnim smatra pomagati u radostnim i žalostnim časovima.

Sad, kad je ovdje o praznicima na okupu naša učenja mladež, bilo bi lepo i povoljno, kad bi ona uzeila inicijativu, pa našla načina, kako i na koji način da se skupi što veća svota, te tim da se i na Šibenik odazove tužnom vapaju sirote Istre.

Mislimo, da će se rado tog posla prihvata naši akademici, koji najbolje mogu shvatiti važnost družbe sv. Ćirila i Metoda i koji su više puta dokazali, da ozbiljno slivačaju narodne potrebe. — Sakupljeni novac za družbu bit će šrtva doprinesena na oltar zajedničke nam domovine.

Na posao dakle, omladino, uzdanice naša!

"Čista stranka prava" na jučerašnjem sastanku u Splitu nije se istovjevala sa starčevičanskim strankom prava u Banovini, ali je za sada sa istom stupila u odnosa postojće prvo 1903.

Za svoje glasilo "Hrvatsku Krunu", da ostane dnevnikom, odlučila utemeljiti fond do 25000 K u 1000 dionica, od kojih na samom sastanku bi 300 pokriveno.

Dr. Majstrović sastanku ne sudjelovao nego brzjavno. Dočin, uslijed poziva, odzvao mu se kao gosti, Dr. Frank Dr. M. Starčević, Dr. Pavelić.

Splitski realiste, njih pedesetak, počušaše izvesti sinoć demonstraciju protiv "čiste stranke prava" sa: dolje "čista stranka prava", dolje Frank, te poklicima: živili srbi! i pjevanjem: "Vesela je srbadija!" Ali nasto protureakcija sa: "Živila Hrvatska!" Dolje srbi! te pjevanjem Hrvatske himne.

Umješalo se oružništvo bez potrebe. Danas su se Dón Ivan Prodan, Dr. Frank, nadpop Zanchi, Dešpalj, Lukić, Relja i još njeka gospoda sa sastanka, vratila preko Šibenika u Zadar.

Porota. Dne 30/8. kako objavljeno, bila je razprava proti Nikoli Dželaliji p. Mata iz Cetine radi zločina silovanja te proti Josipu i Cviti supruzima Balić radi učestvovanja u tom zločinu.

Supuzi Babić udadoće bez zakonitog vježbanja svoju 13. godišnju kćer Mariju za obuženika Nikolju, koji bijaše sam u svojoj 16. godini, a posjedovaše dobro imanje.

Nikola je Dželalija bio riješen a supuzi Babić osudjeni svaki na 2 mjeseca taunice, jer zlobno napuštije, da sprječe udaju svoje kćeri.

Predsjedaše ek. savj. Benković, tužio je drž. odvjetnik Marcocchia a branio D. Krstić.

Dne 31/8. razprava proti Marku Milošu iz Betine radi pokušanog umorstva Nikole Baraćiša, bijaše odgodjena za Nedjelju 3/9. po podne na 5 sati, jer se imao čuti još jedan svjedok.

Jučer pak sudila je porota Luki Cvitanu iz Zatona, koji je pravorejkom porote prošlog Svinjuna bio kao krivac umorstva svog brata osudjen na smrt.

Vrhovno sudište je uništio tu osudu. Sjećamo se vrlo dobro, kako je onda pravorejk bio iznenadio sve razumne ljudi, pa je jučerašnja porota popravila grijeh svoje predstariće.

Kao krv ubojstva brata bio je osudjen na 8 godina težke tamnici.

Predsjedaše ek. savj. Benković, obtužuju zastupaše drž. odvjetnik Marcocchia a obranu D. Bakotić.

Utopili se. Javljujemo nam s Krke, da su se, tamo kod Arhandjeļa, prelazeći preko neke brvine, utopili Tomo Gabre iz Tiesna i Marko Stupar iz Kistanja. Prvi je 65, a drugom 50 godina. Bili su pošli na sajam, da kupu konje.

Konačna pobjeda. Na izborima u Lećevici pobedila je u svu tri tiela Matasova stranka, koja je tada oborila Gotovčića, tog mrzko nametnika. Pravica i poštovanje dakle i tu bijaše jače od svih splaketa i zlobnih nastojanja Gotovčeve klike, koja je napokon i u ime saborskog predsjednika Ivčevića po Lećevici zavladala i terorizala narod. — Živili svjetni birači Lećevički! Živila Hrvatska!

Splitskim listovima. Radi pomjicanja prostora izostavljamo danas naš odgovor „Slobodi“ i „M. Jedinstvu“. U narednom broju svakako.

Za družbu sv. Ćirila i Metoda za Istru primilo je naša uredništvo u počast smrti hrvatskog Homera fra Grge Martića mjesto žalne brzjavke od Ugleđne Šibenice Obćine K 10, od „Hrvatskog Čitaonica“ K 4, od Hrvatskog Sokola“ K 4. Ukupno K 18. — Prije izkazanih K 105:17. Svega K 123:17.

Napred za našu Istru!

Naše Brzjavke.

Tobjeda na Lećevici.

KAŠTEL-STARI, 31/8. Uzprkos korupcijom sredstvima, terorizacijom i svakojakim manjkinama pobledili smo sijajno u drugom tielu.

KAŠTEL-STARI, 1. Premda nam preko izbora odibše preko stotine glasova, pobledili smo konačno i u prvom tielu.

BEC. 2. Car austrijski Franjo Josip čestitao je caru Nikoliju, Mikalu i Rooseweltu.

ROVERETO. 2. Talijanski zastupnik na Carev. Viselu Maifatti, položio je mandat.

TOKIO. 2. Janci u znak negodovanja izvješće posvuda zastave na pô stiega.

VARŠAVA. 2. Očekuje se ovđe ukinuće obsadnog stanja.

PORTSMOUTH. 2. Primirje je podpisano.

(Sljedi prilog)

Priobéno.

Le pokrajine, 30. kolovoza.

„M. Jedinstvo“, vjerno svojemu zadatku, da napada svakoga, koji koristi narodu i domovini, nije dakako moglo učiniti s manje, a da od svog dopisnika iz Imotskoga ne primi one zlobne vesti proti zaslужnemu župniku Proložca fra Mati Gnjecu. U br. 18. tog Morpurgovog stovarišta dopisnik bahato veli: „Narod radostno spominje dve najznamenitije godine za Imotski: g. 1717., kad se oslobođio od Turaka i g. 1905., kad se oslobođio sisteme fra Mate Gnjeca.“

Pisac ovih redaka, poznajući fr. M. Gnjec i čio njegov ogromni, bezprimjerni rad za dobro imotske krajine, čuti se baš izazvan takovom odurnom pisanjom, čuti se dužnim, da baš cijelome hrvatskom narodu prikaže u čemu sastoji ta sistema fr. M. Gnjec. Radi redovničke skromnosti u javnosti bi bilo sigurno zamrlo spominjanju zasluga ovoga fratra, ovog pravog narodnog trudbenika, ako i ne bi u imotskoj krajini, gdje svaki put, svaki kut govorio o njemu i o njegovim zaslugama za napredak i za prosvjetu onoga putanstva. Mladi naprednjaci, na čelu im Grisogono i Šoic, koji tu dodjose na gotovo, rado bi turili u javnost reč, da je sve onako ljepe po imotskoj krajini Bog stvorio, da nisu ljudi ništa uradili. Veliki te realisti, pa ih je još na stotine, ne će moći ni da tisuće godina živu, pokazati ni na stoti do onih zasluga, onih krvavih truda, napora, briga i neprilika, koje je za narod podnimo sam i jedini fra M. Gnjec.

Bog jedino stvara po cijelom svetu, pa i po najmanjim selima ljudje, a ovi su svu dužnu, da pomognu narodu, občinosti, da rade za boljak i napredak pojedinih mjeseta.

Dopisnik „M. Jedinstvo“ ne pozna povjest Imotske krajine, nego samo zloradošću spominje g. 1717 i 1905, da tako izvruće i pokaže svoj otrovnji žalac. — Eto očita dokaza, da se samo „M. Jedinstvo“ obraćaju sami samoživeci, kojima je samo da pune trbužine, a sve ostalo neka ide svojim tökom bilo dobro bilo зло. I takovi ljudi imaju još obraza hvaliti se svojim naprednjaštvom!

Kad bi dopisnik poznavao povjest imotske krajine, priznao bi, da Franjevci još od god. 1463 nose lučvjere i prosvjete u one zapuštene krajeve na diku otacbinu, a na užas zakletim dušmanim njezinim; bio bi pogledao na izvor rieke Vrlike, na one ruševine starog manastira i na još uzgornje križe u njegovoj blizini, izpod kojih davne kosti dovukivo, da su ih ondje franjevačke ruke postavile. Bezdušni dopisnik, da pozna povjest, ne bi spominjao one same dve godine, već bi priznao, da su kroz cijelo dugu razdoblje od pet stotina godina franjevci bili duša svakog potreba, svakog napredka, predvoditelji naroda za krst častni i slobodu zlatnou i borbi proti vjekovnim žuljancima, radi čega mnogi u tamnicama sagnjše, pod mačem ili na kolcu zaglavise.

Ako je itko do franjevaca doprinio više žrtava za narod, neka dopisnik „M. Jedinstvo“ to iztakne, inače neka se pred cijelim narodom bar zastidi radi onoga, što mu je svetogrdna ruka napisala.

Dopisnik spominje sistem fr. M. Gnjeca, ali je spominje samo sebi na sramotu, a fra Mati na diku, jer pisac ovih redaka, kao očeviđni svjedok, zna da sva ta sistema sastoji u ovim rječima: „Sve za Boga i za krajinu Imotsku.“

Već prvim njegovim dolazkom u onu krajinu g. 1877. i baš u Slivno imotsko, on se je odmah pokažao zauzetan za napredak moralni i materijalni onog puka. Crkvene starješine mogu o tome najbolji suditi, a i sudile su već najpovaljnjije.

Slijivo je na iztočnom (podnevnom) dielu krajine, u jednoj prodoljini medju dva visoka krševita brda, preko kojih moraju prolaziti ne samo krajšnici sela Žape i Raščana nego i cijela krajina Vrgorska, Primorsko-makarska, občina Gradačka, te svi obližnji Otočani. Ovaj je prolaz bio svima od prije nužde koliko za osobne potrebe, toliko za cijelu uvoznu i izvoznu trgovinu, jer drugog izlaza onda nije bilo. — Preko svih tih brda nijeste ni znaka o putu nego samo gole, izbjljane stiene, kuda bi životinje i ljudi skakali. Dosta je tada palo i ljudskih i životinskih žrtava ljeti uslijed sunčane prijeze, zimi uslijed sniega i mraza. Najbolje to može svjedočiti naš vrli Don Frane Bulić, bivši zastupnik, koji je tuda prošao, kad je imao prikazat račun svog rada biračima Vrgorice i Opuzena. Prolazeći tada poviš Slivnu na Radovunu Raščana preko janjetina, u kojima se vidjale hiele ljudske lubanje, površ: „O fra Mate, Bog ti grize oprostio, kad me proveđe, da glavu izgubim!“ Eto takovi to bijahu klanci jadijove.

I tada se fr. Mate odmah stao misliti, kako bi se to dalo urediti. Najprije se obrati Obćini, ali ona ne htjede znati za te novotarje, držeći se one; pleti kotak i otac. Tad se fr. Mate obrati svome siromašnemu puku, da svojim silama bar štograd putine prokrči, e da kroz selo ne ginu ni župljanini putnici. Ali nije sva nesreća bila samo u tome. U selu nigdje ni kapi pitke vode, nego samo jama jedna usred ukopista, u koju bi splivalo sa grobnica, a bila odredjena za službu župnika i puka u svečane dane, dok bi narod preko brda Stinice sa životinjom u Runović živoj vodi išao i za preko dve ure skapavao od silne prijeze i žedje.

God. 1879. fr. Mate se obrati Namjestništvu, koje mu udjeli pripomoć za čatrnju od 10 metara u četvrt i 5 met. duboku, koju god. 1880 dovrši, dobivši osobitu poljavu od Vlade.

God. 1881. fr. Mate sagradi pristojnu kuću na dva poda na ime Crkve, no nemogavši je iznutra dovršiti, obrati se Zapovjedništvu c. k. Oružništva, koje udjeli pripomoć u ime najnovinje za oruž. postaju, jer za ono vrieme granične potrebe zahtjevava, da se tu ustanovi. Malo kasnije franjevačko ga Strarješinstvo učini guardijanom makarskim, gdje uz pripomoć svoje Braće učini jedan dio novog manastira. Kad je to dovršio, potegnu ga želja opet u Slivno Imotsko u nadi, da će se svim zanimanjima faktori bit već osvjeđeni o potrebi puta iz Imotskoga na Runović-Slivno-Raščane pa na Sredozemnu k Rodić-cesti za Primorje, a na granici Vrgorske krajine. Sve uzalud! Vieće, Upovjedništvo občinsko ne dopuštao obterecivanje naroda nadnicama, a po gotovo ne daju novčanu pripomoć. Odlučna i poštena zamisao ne ostavlja fr. Matu, nego sa siromašnim, ali poštenim župljanima stao ozbiljno raditi i to na dva brda Sitnice i Radovan, stojeći svakim danom pred njima. Radi dalečine na Radovunu sagradio nešto knjerkera za uzdržavanje praha i alata i sebi za zaklonište. U svakog putnika, namjernika, činovnika pita milostinju, što može posvjedočiti nadšumar Rako, da je isti šumski povjerenik Jelusić dao 5 for. Josip Rodalj 100 for. neki franjevac 50 for. a da ostale ne spominjem. Sve ovo nije dovoljno fra Mati prema strahoti krševite radnje.

Sam g. Čičin, c. k. inžinir reče jednom: Šta je ovaj čovjek poludio, ovaka brda razbijati; to se ne da dovršiti! Fr. Mate, da ne ostane na nikštanu, stade se obraćati obližnjim občinama kô kad mu kod nje nema milosrđa. Izbija, koliko on toliko občine obratiše se Odboru Zemaljskome i Namjestništvu. Na potvrdu te istine evo autentičnog pisma Nike Dubokovića, načelnika Jelse:

Mnogo poštovani Otče!

„Kako nam povjest svjedoči, franjevci su se vazda i u svakom pogledu prikazali pučki prijatelji. Oni nisu se samo zadovoljili tim, da vode narod preko uzburkanih valova života do luke spasenja, da li su nastojali takodjer *kako bi lađodnije i bolje živiti mogao*.“

Potomak te Slavne franjevačke Obitili Vi ste naumljennim podhvatom nove ceste hotjeli dokazat svetu, da su franjevci vazda oni koji su bili i ostavljajući sebi u narodu vjekovito i harnu uspomenu sačuvat cete takodjer Vašem redu pred pučkom onaj ugled, što ga sa svim pravom zasljužuje. Evala Vam! Dobri Vam Bog platio trud, što ga Vi ulagate na korist naroda, a ja prateć zamajanjem Vaš plemeniti rad jur sam Odboru Zemaljskome i vlasti preporučio, da Vam priskoče u pomoć.

Primiti iskreni pozdrav od strane Vašeg sluge i brata *Nikole Dubokovića.*

Jelsa, 4-11-1888.

U taj par i sve zaslужno osoblje ondašnjeg Zemaljskog Odbora pok. Ljubić, Klađe, Vranković, pa i Bulat neprestano su budrili narod, a to zna najbolje i danas živući Korlaet, šaljući upravno novac fr. Mati preko občine i potižući, ne bi li se i ona sama sjetila te neophodne potrebe. No svi i opet uzalud, dok ne nastupi na občinu vladin povjerenik Gazzari, koji pristade na zamisao i dohvati pravg technika Galatia, da trasira put i prosliđi radnjom. On pokuša pozvati na rad i ostala sela krajine, ali pošto put nije proglašen občinskim, odapriće se sva osim Raščana i Župe. Kad se uzpostavilo novo Upovjedništvo, put bi proglašen občinskim, ali opet nitko nije htio na njemu raditi do obližnjih sela. Sam sa cestrom Mrkonjićem upravljaše fr. Mate, kojemu je Zemalj. Odbor slijedio slati podpore od 300 for. Imam pri vuci i jedan od dotičnih spisa, podpisani od Vojnovića br. 3560.

Nas proslavlji odkrivanja Kačićeva spomenika u Makarskoj na vratima občinskog doma i kavane čuli su se poklici: Slava Kačiću, Slava Franjevcima, al se čuo i poklik: Slava i fra Mati, ako dovrši započeti put!

Medjuto god. 1891. od franjevačkog Starješinstva dodjeljeno naredba, da fra Mate mora ostaviti Slivno i Stinice, a poći u Proložac. Mnogi se tad stali naslađivati, ali fr. Mate ne zapusti svoga rada, a u tome ga i Braća pripomože. God. 1893. bi izabran občinjenik, pa svjestan svoje dužnosti u prvoj sjednici obč. vieća uze reč, da obrazloži, koliko su potrebni puti za blženje krajine s ostalim svjetom i kako će krajina procvasti trgovinom i svakom dobrobiti, ako se urede i otvore puti, pa predloži, da se izabere *putevni odbor*, koji će olakšati posle Upraviteljstvu. Jednoglasno izabraše fr. Matu predsjednikom tog putevnog odbora. Radostan fr. Mate radi odmah ne samo za Stinice, već eno ga, gdje krši pute preko Proložca i Studenaca na Aržano, eno ga preko Medovadoca za Grabovac na sredozemnu testu. Sve to može najbolje posvjedočiti g. Josip Mihaljević, ondašnji tehnik, a današnji nadzornik Baždarskog Ureda.

Da fra Mate olakoti sebi posao, predlaže, da u svakom selu bude seoski odbor, koji će raditi oko toga, da se krši puti po selu su dve nadnlice na svakoga kovajaša, a tri nadnlice, da ostanu opredjeljene za obč. pute.

Bila je divota gledati, kako se je kroz to vrieme svak natjecao bilo na občinsko, bilo na seosko, kako će tko bolje i ljepe izraditi put. — To je sve trajalo pod predsjedništvom fr. Matinim do god. 1900. Te godine preobteteren novom radnjom Crkve i kuće i drugih zgrada u Proložcu morade ustupiti mjesto predsjednika drugoj Braći, a prosliđet na osobit način započeti rad otkrivaču, koji ga okruni viciem nezaboravne spomene i koji mu pribavi povrhale Vlade, a osobito Crkvene Vlasti.

Osim oko puteva, nastojao je fr. Mate svugde i vazda oko prosvjete i napredka krajine, radeći da skloni na to i svoje drugove u vieću. Tako je bilo, n. pr. i pri pripornom pitanju gradnje novog občinskog Doma i ponovnog ustanavljanja Glasbe i put državne banjopoljne omanjim radnjama.

Koliko je ovaj redovnik pretrpio truda, rada, to sam Bog zna, a nije nau manjalo ni zlobnih zasjeda i podmećanja, kô svakome radišnime čovjeku. Sve je to on strpljivo podnio. Da mu neprijatelji ne uduše glasa, krajina mu u počast dade domovno pravo.

Evo u kratko cijelog historijata golemog rada fr. Mate Gnjeca, evo njegove sisteme, s kojom može da se ponosi. — Da je sve ovo prokusirio, ne bi se dopisnik „M. Jed.“ onako grđno bio zaletio, da se pak nasadi pred svima, kojima je rad fr. Mate vrlo dobro poznat. Kad je fr. Mate tek počeo svoj rad, on se još nije ni rodio bio, a kad je dopisnik bio na mudrim školama, fr. Mate je lievao znoj po krajini, zlopateći za dobro naroda.

Ovo je sve sušta istina, poznata urbi et orbi, pojedincima i svim vlastima, pa se za to može sve oprostiti, ali nikad napadaj na tako zasluznog čovjeka.

— Fra Mate, čedan, nije nikad ovo iznosio na javu; on uvek tvrdi, da sve to mislu njezove zasluge, već zasluge njegovih Braće, jer da orao ne leti, aok krija nema. Uz franjevice bili su i bit će uvek svi najbolji pravci i rodoljubi, kojima od stotinu još godina u obiteljima stoji napisano: s franjevcima i u vatu i u vodu.

Cestiti fra Mate! Tvoja djela za te govore, djele, od kojih će narod bit trajne, velike koristi; djele, za koja si toliko podnjo! Ja, koji ovo pišem, divio sam ti se, gledajući te svagdano u vatri žarkog sunca na kamenu tvrdu oko tevoj obljužljene rabote; divio sam ti se, kad si u klakom i crljenicom zamazanoj mantiji pomagao svojim radnicima, svojim župljanima, a sa pocrnjela lica ti se točio težki znoj; divio sam ti se i često u sebi mislio: oh da nam je ovakovih svugdje, u svakom selu, pusto li bi se narod naš podigao, prosvitio!

Neka se zlobnici spotiču o te; pusti neka bjesne, nek govore što ih volja. Ti možeš ponositi, da im odgovoriš samo na jedan način, t. j. uprijevi prstom u tolka djela tvoja, a najskoli u divnu Crkvu Proložku, u tu divotu krunu cijelog tvoj gotovo nadčovječnog nastojanja i naprezanja!

Eto, na ovakove narodne trudbenike „M. Jedinstvo“ znade navaljivati preko svojih lažnih, bedastih ili zlobnih dopisnika. Treba li bolje dokaza, da taj list obstoji samo na štetu i sramotu pokrajine?

„E questo fia sugger, che ogni uomo sgamm“!

Imočanac.